

HÉNYEL KATA

FÉLHOMÁLYBAN

(Életképek egy csökkentlátó kislány életéből)

Történetem egy csökkentlátó kislány megvívott csatáiról, konfliktusairól és elért eredményeiről szól, melyek színtere a család, az iskola, a kapcsolatrendszerei, azaz az életében szerepet játszó szocializációs közegek. Célom élete legfontosabb történéseinek, azok hatásainak tényyszerű bemutatása. Az életút születéstől kezdődő, kronológiai sorrendben történő lejegyzése biztosítja a változások érzékelhetőségét, vagy rámutat azok elmaradásának feltételezett okaira. A leírást egy jövőbeni kitekintés zárja.

Az embereknek általában van véleményük egy-egy megtörtént esemény kapcsán, s nincs ez másképp a fogyatékkal kapcsolatban sem. Úgy vélem, hogy minden korábbi gondolatot képes átrendezni, kialakult véleményeket átértékelni, ha a közvetlen környezetünkben válik valósággá a „fogyatékoság”, mint társadalmi jelenség. Ez történt velem is tizenöt évvel ezelőtt.

A nővéremék egy ötéves barna bőrű, szőke hajú, nagy kék szemű kislánnyal várták második gyermekük érkezését. A terhesség ideje alatt végzett vizsgálatok nem állapítottak meg rendellenességet. A baba megszületett. Visszaemlékezve az első találkozásra, számomra a fehér bőre és haja volt csupán az, ami az általam addig látott babákétól eltért.

Később a játékok alkalmával magam is érzékeltem a szülők által aggodalommal említett szemszínt és a gyorsan ingó szemgolyómozgást. A tárgyaknak a baba előtti mozgatása során a fiútestvérnél tapasztalt mozgáskövetés elmaradt. A nővéremék hiába vitték orvoshoz a gyereket, legtöbbjük nem tudott diagnózist adni. Kilenc hónapos korban egy szemész szakorvos volt elsőként a szülők segítségére, aki megállapította, hogy a festékhány a gyerek bőrén kívül a szemére is kiterjed, és szemüveget javasolt.

Az első szemüveg fényre sötétedő lencsével és fémrugós szárral készült. A gyerek három-négy hét alatt szokta meg annyira a viselését, hogy nem akarta minden pillanatban eltávolítani magáról. Ez a valóságban annyit jelentett, hogy a szemüveget valahol megfogva azt addig tolta el magától, míg a rugós szárok kiegyenesedve ki nem ugrottak a füle mögül. A szoktatás egyik alapeleme a kezeinek állandó lefoglalása volt, mert ha nem, azonnal eldobta a látásjavító kelléket.

A további vizsgálatok megnevezték a baba öröklött betegségét, mely a csökkentlátását is eredményezte.

„A teljes festékhány (albinizmus) ritka öröklött megbetegedés, melyben nincs, vagy alig van jelen melanintermelés.

Albinizmus a világon bárhol, bármely rasszban előfordulhat. Az albinizmust könnyű a jellegzetes megjelenése alapján felismerni. A teljes festékhányban szenvedők (albinók) haja fehér, bőre sápadt, szeme rózsaszín vagy halványkék. A genetikai eltérés miatt kialakult albinizmus látászavart és akaratlan szemmozgásokat (nisztagnus) okoz. Mivel a melanin védi a bőrt a napsugaraktól, az albinók hajlamosak a leégésre, ezáltal pedig a bőr rosszindulatú daganatos megbetegedésére. Pár percig tartó tűző nap is komoly leégést okozhat náluk. Az albinizmus gyógyíthatatlan betegség.”³³

Az orvosok látásjavulást nem helyeztek kilátásba. A vizsgálatok az egyik szem esetében 9, a másiknál 10%-ban állapították meg a látás mértékét. Az orvostudomány egyes esetekben már ismer gyógy módokat a festékhány enyhítésére, pótlására, azonban a szemmel kapcsolatban ezek az eljárások nem alkalmazhatók, illetve látásjavulást nem eredményeznek, mivel a kezelések ellenére a festékanyag a szervezetben önmagától továbbra sem termelődik.

A gyermek maradandó csökkentlátása miatt az anya három éven túl is jogosult volt a GYED-re, így a kislány, az óvodába járás mellett, kortársainál több időt tölthetett édesanyjával.

A család a kezdeti időszakban kissé megkeseredve és tanácstalanul állt a kialakult helyzet előtt, ugyanakkor a gyerek fejlődésének érdekében keresték azokat a lehetőségeket, szakembereket, akiktől segítséget remélhettek. S noha a család alig egy órányi autóútra élt Budapestről északra, a segítség mégsem volt könnyen elérhető.

A gyerek környezettel való kapcsolatteremtésében nyitott volt, mozgékonyasága a testvérénél korábban tapasztalt aktivitást mutatta. Az első lépések megtétele a bizonytalanságon túl más problémákkal is járt. Az ismert lakóterekben való közlekedés nyújtott biztos támpontokat, azonban a próbálkozások ennek ellenére igen gyakran végződtek elbotlásokkal, esésekkel, melyek eredményeként a hófehér bőrön látványos foltok tűntek fel.

A csökkentlátással fakadó nehézségek mellett a kislány jó értelmi képességekkel rendelkezett. Érdeklődése révén a televízióban akkor futó egyik vetélke-

³³ http://www.doktorinfo.hu/drinfo/pid/0/betegseg/KonyvProperties/oid/0/KonyvReszsegseg.4_5359_2009.03.18.

dóműsor segítségével a legtöbb betű felismerését, szavakhoz való hozzárendelését sajátította el önállóan. Emlékszem azokra az estékre, amikor az említett műsor ideje alatt a cserfes kislány csöndre intette az összegyűlt családtagokat, akik így hallgatták a tanulás folyamatát, amint például ismételte, hogy „T, mint Tamás”, „L, mint László”.

Szívesen forgatta a könyveket, azok közül is a nagy és színes illusztrációkat tartalmazó kiadványokat kedvelte különösen. A későbbi könyvvásárlások alkalmával a család igyekezett e szeretetet fenntartani és a nagyobb betűmérettel, sornyomtatással elkészített köteteket megvásárolni. A játékok esetében is már kiskorban megfigyelhetővé vált a nagyobb, színesebb játékok preferálása. A labdajátékok – a csökkentlátásból fakadó kisebb-nagyobb sikertelenségek miatt – nem váltak népszerű elfoglaltságává.

A család életében hangsúlyossá vált a kislánnyal kapcsolatos döntések meghozatala, a lehetséges viszonyulási rendszerek keresése, azok eredményességének értékelése, szükség esetén pedig megváltoztatása, azaz az együttélési környezet minden fél számára elfogadható kialakítása.

A kislány óvodai környezetben eltöltött idejét kiegyensúlyozottnak értékelem. Csökkentlátása okán a szabadban történő játékszerek használatánál, a közlekedésben és esetenként a foglalkozások alkalmával igényelt nagyobb odafigyelést. A fiútestvérével a korkülönbség és az eltérő neműség akkoriban nem okozott említést érdemlő konfliktusokat. A család hamarosan a gyerek jövőjét befolyásoló döntéséhez érkezett, ami az általános iskolai tanulmányok megkezdéséhez kapcsolódott. Az óvoda maga kezdeményezte az iskolaérettségi és a szemvizsgálatot, mely a család számára segítséget nyújtott a döntés meghozatalában, a lehetőségek több szempontbeli áttekintése után.

A lakóhelyen működő általános iskola kis létszámú osztályai és az ismerős tanárok pozitív tényezőkként jöttek számításba, hasonlóképp az intézmény könnyű és biztonságos megközelíthetősége. A technikai felszereltség és a látóköri kiszélesítésének lehetőségei egy kis falu átlagos szintjén voltak. A csökkentlátó tanuló oktatása során a helyzet eredményes kezelésével kapcsolatban az intézmény és a tanári kar felkészültségében valószínűleg tapasztalható lett volna hiányosság, mely hatással lett volna a kislány oktatására, tanuláshoz való mindenkori hozzáállására, s ez további hiányosság kialakulásának veszélyét hordozta volna magában.

A lakóhelytől tíz kilométerre lévő városi általános iskola elérése – a gyermek fiatal kora és a közlekedés veszélyei miatt – akkor megoldhatatlan problémát

jelentett. Továbbá a városi nagy létszámú osztályokban folyó közös munka nem tette volna lehetővé a kellő mértékű segítségnyújtást a gyerek részére.

Az iskolaérettségi mérés alkalmával a szakemberek azt javasolták, hogy a gyerekek ne várjon a hatodik életévének betöltéséig az iskolakezdéssel, tekintve, hogy képességei és fejlettsége teljes mértékben eléri az elvárt szintet, s a látásvizsgálat eredményének ismeretében a fővárosban működő speciális iskola lehetőségként történő átgondolását ajánlották.

A Gyengénlátók Általános Iskolája több éves múlta tekint vissza az oktatásnak ebben a szegmensében. Az osztálylétszámok alacsonyak, kialakításukkor figyelembe veszik a látás mértékét. Az intézmény speciális technikai felszereltséggel, megfelelő szakemberekkel és saját diákotthonnal rendelkezik, a nap huszonnégy órájában biztosítva ezzel a gyerekekfelügyeletet. Az iskola felkészültsége ténylegesen problémaorientált.

A szülőknek azonban két nagyon fontos szempontot kellett végiggondolniuk. Az egyik a közlekedés megoldhatósága, a másik az ötéves gyerek családból történő kiszakadásával járó problémák kezelhetősége volt. Végül a budapesti iskola mellett döntöttek, mely onnantól kezdve a kislány elsődleges otthonává vált nyolc éven keresztül.

Az általános iskola kezdeti időszakában a legnagyobb gondot a gyerek és a szülő napi közvetlen kapcsolatának hiánya jelentette, mely később beletörődésbe, majd belenyugvásba és elfogadásba torkollt. Az új környezetbe való beilleszkedést pozitívan és nagymértékben befolyásolta a kislány osztályfőnöke és délutáni nevelője, akikkel nagyon jó kapcsolatot alakított ki mind a gyerek, mind pedig a két szülő. A heti oda-vissza utazások mindvégig komoly szervezést igényeltek, bár az anya több műszakos beosztása és az apa budapesti munkahelye némileg megkönnyítette ezt. A nevelés, a gondoskodás, a szülőkkel való közös programok hétvégére koncentrálódtak, mint ahogyan a tanulás és a hétközi fáradtság kipihéneése is. A hétfők a fővárosba utazásról, a péntek a hazatérésről, a vasárnapok a készülődésről szóltak.

A hétvégén a család igyekezett pótolni a kislány egész hetes távollétének hiányát, a kedvenc ételeit főzték, mentesítették a házimunkák alól.

Az iskolai és kollégiumi rend az addig otthon ellátott és családi környezetben óvott ötéves kislánytól önállóságot és rendszert követelt meg szülői segítség nélkül. Elfogadást kívánt az új időbeosztáshoz való alkalmazkodás, illetve a tanulás tanulása is.

A kollégiumi önállóság pozitívumként történő értékelése mellett szükségesnek tartom megemlíteni az egyéni élettér kialakításával kapcsolatba hozható, sok esetben határozott, kemény fellépés rögzülését is.

A hétköznapiak alkalmával megszokott viselkedésnorma a kislány részéről az idő múlásával az otthon töltött napokat is befolyásolta. A kései lefekvések, a folyamatos délutáni elfoglaltságok és az utazások fáradalmai is hozzájárultak a gyermek otthoni környezetbe ártutetett érdekérvényesítéséhez, mely konfliktusforrássá vált. A családdal, a nagyszülőkkel megütött szabados hangnem miatt megfogalmazott szülői kérések, majd azok eredménytelenségét követően az utasítások következménye több esetben sírás lett.

A kislány fiútestvérével való kapcsolatában az általános iskolai éveket nevezem meg a legkritikusabb és a legtöbb konfliktust hordozó korszaknak. Ehhez hozzájárult, hogy a hét öt napján családi környezetben élő fiú a hétvégeken olykor úgy érezte, kevesebb odafigyelést kap a húga hazaérkezése után. Az eltérő nem, a különböző környezetben való nevelkedés, a gyermeki csúfolódások miatt a kislány sok esetben megsértődött, megbántódott, és azonnal durvasággal vagy bezárkózással válaszolt.

A kislány emberi kapcsolatainak mindenkor alakulásában az önmaga értékelése jelenik meg a legfontosabb tényezőként.

Az általános iskola 4. osztályától a keresztlányom piros lencsés speciális szemüveget kapott. A közös programok alkalmával kezdetben nehezen éltem meg azokat a helyzeteket, amikor az utcán közlekedve az emberek megbámulták őt, olykor megjegyzéseket tettek rá. Emiatt aztán a piros lencsés szemüveg elfogadása hosszú ideig tartott, ha egyáltalán valóban elfogadásról beszélhetünk az esetében. A festékhány miatt megjelenése feltűnést keltett a nyaralások alkalmával is, amikor fehér bőrének védelme érdekében a leégést gátló készítmények használatán túl, vékony hosszú ujjú felsőt viselt. Ezt a helyzetet a kislány nehezen tudta kezelni és elfogadni.

A megvívott csaták mellett sok pozitívumot tudok megfogalmazni az iskolai eredményesség kapcsán. Szorgalmának köszönhetően az évek során a legjobb tanuló volt majdnem kiváló eredményével.

Az iskolai munkában nagy előnyt jelentett a nagyítógépek használata, mely gyorsabbá tette a kapott anyagok feldolgozhatóságát, valamint hozzájárult például ahhoz, hogy az olvasás nem szorult a szükségesség perifériájára. Nagyra értékeltem az iskola kreatív képességek fejlesztésére fordított törekvéseit, azok egyéni feltárását, valamint annak kibontakoztatásában nyújtott segítségét. Gondolok itt az évek

alatt megvalósult sok szereplési lehetőségre a pedagógiai napok alkalmával, vagy a meghívásokra az Olasz Nagykövetségre, továbbá a délutáni foglalkozásokra, a kirándulásokra és a különböző versenyeken való eredményes részvételre egyaránt.

A gyerekek a kollégiumban eltöltött idejére az aktivitás volt jellemző. Jó hallásának köszönhetően a sikerélményt hozó zongoraórák hatására a család vásárolt egy pianínót. Sokszor emlegetjük azt a zebevényi vakációt, amikor keresztlányom a barátnőm húgával pancsolt az úszómedencében, és az őket érdeklő dolgok megbeszélésén túl foglalkozást is választottak. A barátnőm húga a színésznő, míg a keresztlányom az „őrült zongorista” jövőt képzelte el magának akkor.

Nagyon büszke voltam a tehetségére. (Magam is jártam zeneiskolába, s tapasztaltam, milyen nehéz összeegyeztetni az iskolát, az utazást és a zenetanulást.) Egy idő után, sajnos, a zongoraórák és az otthoni gyakorlások is elmaradtak. Úgy gondolom, választania kellett, s ez egyike lehetett azon első döntéseinek, melyeket a lelke mélyén talán kudarcként élt meg. A zene szeretete, remélem, viszont továbbra is megmaradt, s később bizonyára le fog ülni a zongora elé, és mindenféle külső hatás nélkül csak önmagáért játszik majd.

A gyerek másik igen jó képessége a nyelvtanulás terén mutatkozott meg. A választott német nyelv elvárt szinten túli elsajátítását nagymértékben segítette az iskolában dolgozó anyanyelvi tanár, akinek hazautazását követően a legjobb képességekkel rendelkező gyerekek – meghívására – meglátogatták őt németországi otthonában. A kinti kirándulások, az újbóli találkozás nagy örömet jelentett a kislány számára. Az ott szerzett élményeiről, az élő környezetben történt nyelvhasználat pozitívumairól szívesen mesélt, ami az addig megszerzett tudásának visszaigazolása is volt egyben.

Az általános iskolai évek alatt elért eredményei és aktivitása felkeltette a tanárok figyelmét, sőt egyes esetekben tartós kapcsolat alakult ki. A speciális iskola berendezkedése és működése – funkciójából adódóan is – több lehetőséget, nagyobb odafigyelést biztosított az ott tanuló gyerekek számára, mint az ép diákokkal foglalkozó iskolákban. Így a tanulók egy kicsit kiváltságosnak érezték magukat.

A nyolc év alatt megszokott, olykor nehézségeket, de sok örömet is okozó iskolát a középiskola új környezete váltotta fel. A fővárosban történő továbbtanulást az újabb kollégiumi évekre való tekintettel a kislány nem vállalta. Döntésében valószínűleg szerepet játszott az is, hogy már az általános iskola felső

tagozatának éveit több esetben kérešként fogalmazta meg az önálló közlekedést, amit azonban a fővárosi közlekedés kiszámíthatatlanságát és biztonságát jól ismerő szülők nem engedélyeztek.

A fentiek mérlegelésekor lehetőségként felmerült a közeli városban található középfokú oktatási intézmény. A lakóhelytől csupán tíz kilométerre lévő iskola falai között töltöttem én is középiskolás éveimet. A gyerek önálló közlekedése ebben az esetben életkora és helyismerete miatt megoldhatónak bizonyult. Ma már tényként rögzíthetem, hogy az ismerős vidéki közeg bizonyítottan előny a közlekedés során. Továbbá az otthontól való kis távolság, a nagyszülők szükség szerinti elérhetősége további biztonságot nyújtott. A kislány mindennap egyedül tette meg az utat az otthonától az iskoláig.

Közbevetőleg jegyzem meg, hogy a fehér bor használatát a keresztlányom teljes mértékben elutasítja, szégyelli felhívni magára a figyelmet, ezért mindenkor törekszik a segédeszköz nélküli helyváltoztatásra. Az úttesten történő áthaladások fokozott figyelmet kívánnak. A kisvárosban nincsenek hangjelzést adó gyalogátkelőhelyek, melyek a fővárosban segítették a biztonságosabb közlekedésben. Ma a buszmegállótól az iskoláig a járda meghosszabbításában kell átkelnie egy-egy útkereszteződésen. Ekkor a csökkentlátás által biztosított fényhatások, az autózajok, illetve azok erőssége segítik.

A felvételt megelőző időszakban a kiválasztott oktatási intézmény, mint ahogyan ma a társadalom egy része is, a csökkentlátást kezelhetetlen problémaként értékelte, azonosságot feltételezve az értelmi fogyatékosossággal. A kislány érdemjegyei, valamint egy beszélgetés alkalmával tapasztalt képességei együttesen győzték meg az igazgatóasszonyt, hogy értelmi fogyatékoságról esetében valóban nincs szó, és a szülők a középiskolai tanulmányok elvégzését – a gyerekekkel egyetértésben – nem speciális, hanem integrált keretek között képzelik el.

Az új iskolába való beilleszkedés több korábbi, rögzült napi rutin megváltoztatását kívánta a gyerek és a család részéről egyaránt. A kislány a középiskolai évekre haza, míg a fiútestvér kollégiumba került. Nyolc év után újra családi környezetben élni a mindennapokat annyit jelent, hogy a korábban működő folyamatokat az otthoni környezetben bizonyos tekintetben meg kell változtatni, melynek mértéke és érintett területei is fontos részletként jelentkeznek.

A kislány valójában tizennégy éves korától került abba a közegbe, amiben általában addig vannak a gyerekek. Megítélésem szerint ennek a változás által indukált helyzetnek a letisztulása még folyamatban van. A gyermektől koráb-

ban elvárt önálló életet most a családi környezet kialakult normái befolyásolják, esetenként korlátozzák. A diákotthon elvárásai – jóllehet sok mindenben hasonlítanak – nem azonosak egy családban működő struktúrával. Az otthoni környezetbe való be- vagy visszailleszkedést – véleményem szerint – nagymértékben elősegíthetik a kislányra bízott feladatok, amelyeket önállóan vagy a családdal közösen végez el és a pozitív visszajelzések ösztönzőleg hatnak rá a továbbiakban, megerősítik önbizalmát, és pozitív irányba mozdítják az önértékelését.

A jelenlegi helyzetre erősen rányomja bélyegét a tanulmányi eredmények kismértékű romlása is, mely az iskolaváltás egyik velejárójaként értelmezhető, azonban a kislány azt igen negatív tényként éli meg. Családodottságában, meglátásom szerint, szerepet játszik a még megismerésre váró új környezet és a kezdődő barátságok kialakulatlansága is, de ez idővel biztosan változni fog.

Továbbá az érintett középiskola – eddigi tapasztalataim alapján – nincs kellő mértékben felkészülve az integrált oktatás megvalósítására, mely helyzet esetünkben az oktatók toleranciájával és együttműködésével nagymértékben kezelhetővé válna. Egyes történések azt a látszatot keltik, hogy több oktató nem kapott megfelelő tájékoztatást arról, hogy az egyik kilencedikes tanuló csökkentlátó. A vezetőség nem gondolta végig és nem egyeztette a tanárokkal az iskola által nyújtandó segítség mértékét, módját, valamint azokat a kötelezettségeket, melyeket az oktatási intézmény a felvétellel automatikusan magára vállalt.

Elszomorodtam, amikor hallottam, hogy az egyik oktató úgy szerzett tudomást a kislány csökkentlátásáról, hogy dolgozatírásnál felhívta a figyelmét, emelje távolabb a fejét a papírtól, ne puskázzon. Ezt követően a kislány mellett ülő osztálytárs informálta a hirtelen megszólalni nem tudó kislány helyett a tanárt, hogy ő azért hajol közelebb a papírhoz, mert csak úgy tudja elolvasni a feladatot és ellenőrizni az általa leírtakat a betegsége miatt. De van olyan oktató is, aki a helyzetet felismerve és értékelve, nagytíja a kislány részére a feladatokat, továbbá minden óra végén ellenőrzi a füzetbe leírtakat.

Az iskola és a gyermek viszonyában fontos lenne kialakítani egyfajta kölcsönös bizalmat. Egyfelől kijelenthetem, hogy a nevelés hatására a kislány nem kíván visszaélni a helyzetével. Az ép gyerekek számára biztosított figyelmen túl azonban részére szükséges egy kismértékű többlettolerancia, folyamatos együttműködés az oktatókkal, hogy szükség esetén, például dolgozatíráskor, egyenlő eséllyel indulhasson. A törvényben rögzített segítségeket, esélyegyenlőséget támogató lehetőségeket az oktatási intézménynek figyelembe kell vennie és tiszteletben kell tartania. Úgy vélem, hogy a jelenlegi iskola az említett kismértékű

változtatásokkal hasonló környezetet tudna teremteni, mint ami az általános iskola idején a gyerek számára biztosított volt, azaz, hogy az eredményességét a csökkentlátása ne befolyásolja negatívan.

Jelenleg az említett, még megoldásra váró problémákon túl a kamaszkor szabad szellemisége is az együttélési folyamatok újraértékelésének egyik paramétereként jelentkezik.

Ez értelmezésemben azt jelenti, hogy a látási képességek csökkentett volta miatt a kislány – a kiskorától meglévő önértékelési zavarain túl – a dolgok megvalósulásának általa elgondolt formátumoktól való eltérését egyéni sérelemként éli meg, melyet a kamaszkor lázadó gondolatai még jobban felnagyítanak. Továbbá nem szabad elfeledkezni arról a tényről sem, hogy keresztlányom a technika segítségével állandó virtuális kapcsolatot tart fenn az általános iskolai barátaival, azokkal a gyerekekkel, akikkel évekig osztotta meg mindennapjait.

A mostani, halmozott változásoktól terhes helyzetben szükséges a családi normák újraegyeztetése. További megoldást jelenthet, ha a kislány olyan elfoglaltságokra, érdeklődési területekre talál, melyekben a tehetsége, képessége megmutatkozhat, ahol a pozitív visszajelzések sikerélményt hoznak számára. Az egyik ilyen terület lehet az oktatás, tekintve, hogy az „őrült zongorista” ma már inkább a jogot és a nyelvtanulást, nyelvtanítást nevezi meg jövőbeni terveiként.

A kislány kialakult kitartását és keménységét nagyon pozitív tulajdonságokként értékelem, amikor a felsőoktatásba és a munka világába történő belépésére gondolok.

A visszautasításokat – főként az utóbbi esetben – az ún. ép emberek többnyire beállítódásuk, értékrendszerük függvényében élik meg, míg a fogyatékosággal élők, az eltérő társadalmi megítélést ismerve, inkább hiányosságuknak tulajdonítják, arra vezetik vissza.

Úgy vélem, a csökkent képességekkel rendelkezők többsége értékeikre és megszerzett tudásukra támaszkodva aktív résztvevőként tud megjelenni a munkaerőpiacon. Alkalmazásuk ez esetben visszajelzés, hogy a többségi társadalom elfogadja, befogadja őket, elismeri képességeiket.

Napjainkban jó irányú változásként fogalmazom meg, hogy – e tárgykörben a történelem egyes korszakainak eseményeire gondolva – a fogyatékosággal élő emberek integrációs kérdéseiről, a lehetséges megoldásokról beszélgetünk.

De hogyan tovább? Együtt vagy „félhomályban”?